

Gebroken pijpen onder een Amsterdamse vloer (pag. 53)

Een vroege pijpenkop met omhulsel (pag. 68)

Kleipijpen van de Jan Kortland-
straat en de Koestraat/ Kruis-
poortstraat in Schoonhoven
(pag. 58)

Gebroken pijpen onder een Amsterdamse vloer

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@tabakspijp.nl)

Tijdens sloopwerkzaamheden in een pand in Amsterdam zijn in het verleden onder een houten vloer circa 1.000 fragmenten van kleipijpen gevonden. Alle pijpen hebben een trechtervormige tabaksketel (afb. 1). Het gaat om goedkope, grove, ongemerkte pijpen waarvan het merendeel zelfs geen radering langs de ketelrand heeft, maar alleen een eenvoudige groef aan de steelzijde van de kop. De allergeedkoopste soorten die verkrijgbaar waren. Een klein deel van de pijpen heeft een eenvoudige versiering bestaande uit een gestileerde roos op weerszijden van de ketel of een versiering van gestempelde lelies in ruit op de steel (afb. 2 en 3).

Afb. 1. Een deel van de vondsten.

De pijpen dateren uit de periode 1690-1720. De plaats van fabricage valt niet te achterhalen bij deze goedkope soort. Ze zijn bijna allemaal zwaar gerookt.

Gezien het type pijp en de helaas onbekende vondst-

locatie is het geen spectaculaire vondst te noemen. Toch is er iets afwijkends aan deze groep waardoor het zeker interessant is hier melding van de maken.

Bijna alle pijpen zijn namelijk opzettelijk en op een min of meer gelijke afstand ingekort of afgebroken waardoor de overgebleven steellengte tussen de 5 en 7 centimeter bedraagt. Bij normale breuk, die tijdens het hanteren van de pijp plaatsvindt, heeft de steel meestal een meer recht breukvlak. De steeleinden van deze vondstgroep hebben een schuin afgevlakte breuklijn waarbij het lange dunne overgebleven deel zich aan de onderzijde bevindt (afb. 2 onder en afb. 4). Hieruit blijkt dat de lengte opzettelijk en mogelijk met behulp van een stuk gereedschap is ingekort. Andere stelen lijken met een tang te zijn ingekort en hebben een meer verbrokken steeleinde (afb. 5).

Afb. 2. Een gladde pijp met op de steel gestempelde lelies in ruit. Schuin afgevlakte steel.

Afb. 3. Steelfragment (van afb. 2 onder) met gestempelde lelies in ruit.

Afb. 4. Steeleinden met schuine vlakken.

Afb. 5. Steeleinden met 'afgebrokkeld' breukvlak.

Het is niet duidelijk waarom de pijpen op deze manier zijn ingekort. Omdat de vondlocatie niet bekend is kon ook niet achterhaald worden wat de functie van het pand is geweest. Dit had mogelijk dit fenomeen kunnen verklaren. De steeleinden van deze zwaar gerookte pijpen vertonen geen bijtsporen van tanden en ook is er geen roetaanslag te zien. Het meest voor de hand liggend is dat ze voor gebruik zijn ingekort en met een zogenaamde pijpenmof werden gerookt. Dat verklaart de afwezigheid van bijtsporen en roetaanslag. Een pijpenmof is een, gewoonlijk houten steel, waarin afgebroken of ingekorte kleipijpen kunnen worden gestoken zodat ze 'opgerookt' kunnen worden. Voor zover we nu weten gebeurde dat alleen of voornamelijk bij pijpen die breuk hadden opgelopen en te kort waren om in

de hand te houden. Pijpenmoffen werden al vroeg gebruikt. De oudst bekende is gevonden in Amsterdam samen met een grote groep eerste-generatiepijpen uit de periode 1590-1620.¹

Niet eerder zijn tegelijk zoveel opzettelijk ingekorte pijpen gevonden en het blijft voorlopig onduidelijk waarom dit werd gedaan. Het is daarom interessant om hier in de toekomst bij beschrijven van vondsten op te letten. Vindplaats, vondstomstandigheden en archiefonderzoek zijn hierbij belangrijk en kunnen wellicht een oplossing bieden voor dit bijzondere vraagstuk. Helaas is dat bij deze groep pijpen niet mogelijk geweest waardoor het mysterie van de gebroken pijpen niet kon worden opgelost.

Literatuur:

-Lingen, B. van der, 2014. Een groep zeldzame eerste-generatiepijpen uit Amsterdams afval, 1595-1625. *Jaarboek 2014 van de PKN, Stichting voor onderzoek historische tabakspijpen*, p. 111-149.

---

¹ Van der Lingen, 2014, p. 145-146.